

Rabobank

Één Europese markt voor financiële diensten: Feit of fictie?

Al bij de oprichting van de Europese Economische Gemeenschap in 1957 leefde het besef dat één interne markt voor financiële diensten belangrijke economische voordelen zou opleveren. In de Europese financiële sector hebben de grootste veranderingen zich tot dusver evenwel vooral voorgedaan op de wholesale-markten. De geld- en obligatiemarkten en in mindere mate de aandelenmarkten zijn al sterk geïntegreerd.¹ Voor consumenten blijft bankieren toch nog steeds vooral iets nationaals. Hoewel talloze beleidsinitiatieven hebben bijgedragen aan de liberalisering van de Europese markt voor financiële diensten, was de introductie van de euro de belangrijkste aanjager van de integratie. Dit Themabericht bespreekt de stand van zaken bij de integratie van de Europese financiële markten en gaat in op een aantal belangrijke uitdagingen. De Europese bankensector ziet zich bovendien geconfronteerd met ingrijpende initiatieven die verder gestalte moeten geven aan de Europese financiële integratie en de voordelen van de eenheidsmunt. Tot slot komt ook de plaats van coöperatieve banken in de Europese bankensector aan bod.

Europese interne markt voor financiële diensten nog geen realiteit

De integratie van Europese financiële markten kan belangrijke economische voordelen opleveren². Het is dus niet gek dat de EU de integratie van de financiële markten al sinds haar oprichting hoog op de politieke agenda heeft staan. De introductie van de girale euro in 1999 betekende een belangrijke impuls voor het integratieproces. Daarnaast zijn er tal van initiatieven geweest om belemmeringen voor de

interne markt voor financiële diensten weg te nemen. Het meest recente en het meest omvangrijke initiatief is het Actieplan Financiële Diensten (FSAP)³. Hoe komt het dan dat van een echte EU-binnenmarkt voor financiële diensten nog geen sprake is?

Ondanks de regels voor het toezicht op de financiële sector die Europese lidstaten gezamenlijk hebben afgesproken, zijn er nog steeds verschillen in de nationale wetgeving van de EU-landen. Dat komt omdat de Europese regels niet overal op dezelfde manier worden toegepast. Bovendien doen nationale overheden vaak nog een schepje bovenop de EU-regels omdat ze die niet streng genoeg vinden. Dat heet 'goldplating'. Dit verschijnsel vormt een belangrijk obstakel voor financiële instellingen die hun diensten over de grens willen aanbieden. Maar ook verschillen in taal, cultuur en tradities vormen een belemmering. Vooral in de markten voor financiële diensten aan consumenten spelen deze verschillen een belangrijke rol.

Fusies en overnames in de EU bankensector

Sinds 1997 is het aantal banken in de EU gestaag afgenomen (figuur 1)⁴. Het is goed denkbaar dat deregulering en liberalisering belangrijke drijvers zijn geweest van dat consolidatieproces. Wij verwachten dat deze trend nog wel even zal aanhouden. In een aantal Europese landen is nog volop ruimte voor verdergaande consolidatie, met name in Duitsland en Italië (figuur 2). In Italië werd in 2006 dan ook een fors aantal fusies en overnames gedaan, vooral nationaal⁵. In Duitsland worden fusies en overnames bemoeilijkt doordat de Duitse bankensector deels publiek eigendom is. Omdat de concentratiegraad in veel Europese landen al erg hoog is, verwachten wij dat ook het aantal grensoverschrijdende fusies en overnames in de toekomst zal blijven groeien. Dat wil niet zeggen -

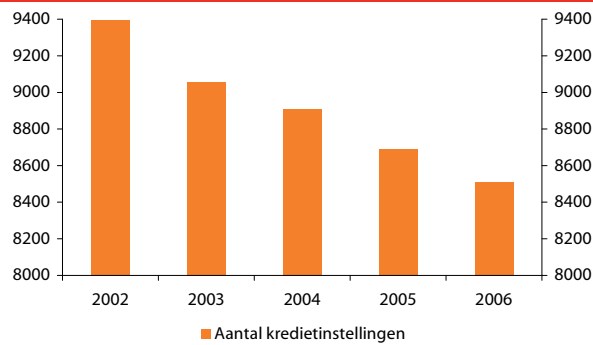
¹ Zie bijvoorbeeld de jaarlijkse *Financial Integration Monitor* van de Europese Commissie (vanaf 2004) (http://www.ec.europa.eu/internal_market/finances/fim/index_en.htm) en *Indicators of financial integration in the euro area* van de ECB dat sinds 2005 eveneens jaarlijks verschijnt (<http://www.ecb.int/pub/pub/stats/html/index.en.html>).

² Voor een kwantitatieve analyse zie bijvoorbeeld: *Quantification of the Macroeconomic Impact of Integration of EU Financial Markets*, London Economics, 2002 en *Financial market Integration, Corporate Financing and Growth*, M. Giannetti M., L. Guiso, T. Jappelli, M. Padula and M. Pagano, European Commission, Economic Paper N° 179, 2002

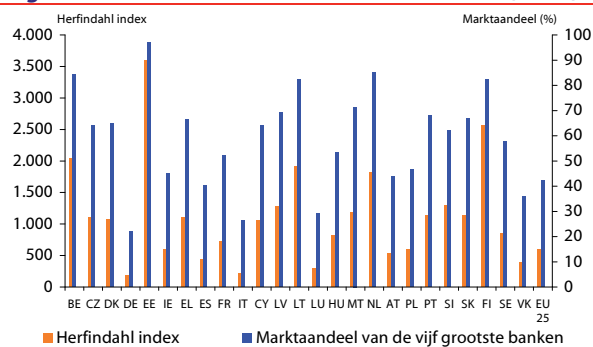
³ Het *Financial Services Action Plan*, ofwel het FSAP, omvat een reeks (42) maatregelen om een Europese interne markt voor financiële diensten te bevorderen. Nagenoeg alle maatregelen zijn vóór de deadline van eind 2005 aangenomen.

⁴ *EU Banking Structures*, ECB, oktober 2006

⁵ De grootste was de fusie tussen Sanpaolo IMI en Banca Intesa met een transactiewaarde van € 29.6 miljard. Zie *Financial Services M&A*, PricewaterhouseCoopers, april 2007.

Figuur 1: Daling van het aantal banken in de EU Bron: ECB, *EU Banking Structures*, oktober 2007

dat er straks alleen nog maar grote banken overblijven. Het ontstaan van die complexe financiële groepen zal andere (kleinere) instellingen er juist toe aanzetten om niches te vinden.

Figuur 2: Concentratie in de EU-bankensector (2005) Bron: ECB, *EU Banking Structures*, oktober 2007

Noot: De Herfindahl-index is de som van de kwadraten van alle marktaandelen en geldt als maatstaf voor de concentratiegraad.

Grensoverschrijdende consolidatie

De recente overname van ABN AMRO is de grootste bankovername uit de geschiedenis. Het bod van € 70,3 miljard is bijna net zo groot als het totaalbedrag dat was gemoeid met buitenlandse fusies en overnames in de EU-bankensector in de periode 1996-2006 (tabel 1).

De regels voor de beoordeling van voorgenomen fusies en overnames door de toezichthouders zijn onlangs op voorstel van de Europese Commissie aangescherpt naar aanleiding van de moeizame overname van de Italiaanse Banca Antonveneta door ABN AMRO in 2005. De nieuwe regels moeten de ruimte in het beoordelingsproces voor politieke bemoeienis en protectionisme zoveel mogelijk beperken. Daarmee is een belangrijke belemmering voor grensoverschrijdende bankovernames uit de weg geruimd.

Tabel 1: Grensoverschrijdende fusies en overnames in de EU-bankensector (1996-2006)

Jaar	Overgenomen partij	Overnemende partij	Waarde (€ mln)
2005	HVB Group (Dui)	UniCredit (Ita)	15.371
2004	Abbey (VK)	Banco Santander (Spa)	13.853
2000	CCF (Fra)	HSBC (VK)	11.229
2006	BNL (Ita)	BNP Paribas (Fra)	9.000
2000	Bank Austria (Oos)	HVB Group (Dui)	7.169
2005	Banca Antonveneta (Ita)	ABN Amro (Ned)	5.865
2000	Unidanmark (Den)	Nordic Baltic Holding (Zwe)	4.779
1997	Merita Oyl (Fin)	Nordbanken (Zwe)	4.135
1997	BBL (Bel)	ING (Ned)	4.090
2006	Sampo Bank Group (Fin)	Danske Bank (Den)	4.050
Totaal			79.541

Bron: Overzicht Financiële Stabiliteit in Nederland, DNB, september 2007

Eén Europese munt, één Europese betalingsruimte

De komst van de euro markeert slechts het voorlopige sluitstuk van de economische en financiële integratie in Europa. Ondanks de introductie van één Europese munt, is de markt voor girale betalingen in Europa nog steeds erg gefragmenteerd. Door verschillende nationale systemen en producten zijn grensoverschrijdende betalingen binnen het eurogebied vaak ingewikkelder en kostbaarder dan soortgelijke binnenlandse betalingen. De Europese banken werken daarom gezamenlijk aan geharmoniseerde standaarden en regels om een Europese betaalmarkt vanaf 2008 mogelijk te maken: de 'Single Euro Payments Area' (SEPA)⁶. Het Nederlandse bankwezen is één van de meest efficiënte ter wereld (figuur 3). Dat maakt de overgang naar SEPA voor Nederlandse banken extra lastig. In de meeste Europese landen, waar de kosten voor het betalingsverkeer veel hoger zijn dan in ons land, is het makkelijker om de korte termijnvoordelen van SEPA zicht-

⁶ Meer informatie over SEPA in ons Themabericht 07/31: Één munt, één betaalmarkt.

baar te maken voor de gebruikers. In ons land maken gebruikers zich juist zorgen over het gevaar van hogere kosten voor betalingsproducten. Standaardisatie van het betalingsverkeer betekent meer mogelijkheden voor samenwerking in de eurozone. Algemeen wordt dan ook verwacht dat het aantal fusies en overnames op het gebied van verwerking van betalingsverkeer zullen toenemen.⁷ Maar ook buiten het domein van betalingsverkeer kan SEPA een impuls betekenen voor de Europese consolidatie in de bankensector. SEPA vereist immers grote investeringen en leidt tegelijkertijd tot een scherpere prijsstelling doordat de concurrentie toeneemt.⁸

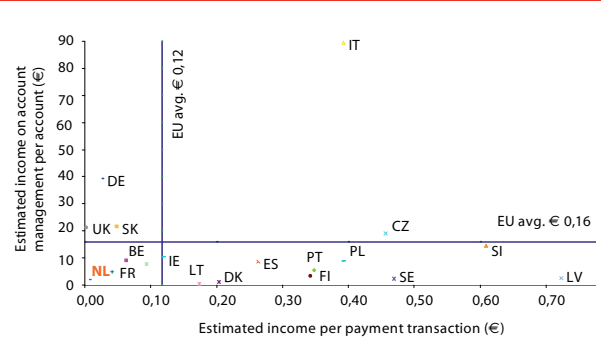
Toezicht in Europa

Deze en andere ingrijpende veranderingen in de Europese regelgeving – zoals het nieuwe Bazelse kapitaalakkoord dat onlangs door de *Capital Requirements Directive* (CRD) in de EU werd geïntroduceerd, of het Solvency II-project⁹ dat, naar het voorbeeld van de CRD voor banken, de Europese regels voor verzekeraars volledig zal herzien – laten zien dat het de Europese Commissie, de nationale overheden en de toezichthouders ernst is met de vorming van een Europese interne markt voor financiële diensten.

De belangrijkste uitdaging in de ‘post-FSAP’ periode is om de Europese regels in alle 27 lidstaten op dezelfde wijze in nationale wetgeving om te zetten en toe te passen. Dat is een forse uitdaging. De 27 lidstaten van de EU kennen samen zo’n 41 toezichthouders die zijn belast met de controle van de naleving van de prudentiële regels voor banken. Een verschillende interpretatie van regels door de nationale toezichthouders leidt vaak tot aanvullende regelgeving en extra kosten voor banken die in meerdere landen onder toezicht staan. Convergentie van het toezicht in

Europa is daarom noodzakelijk voor verdere integratie. Op Europees niveau werken de toezichthouders al samen in het *Committee of European Banking Supervisors* (CEBS), maar er worden nog maar weinig merkbare verbeteringen geboekt.

Figuur 3: *Smallle bancaire marges in Nederland*

Bron: *Interim report II – Current Accounts and related services*, Europese Commissie, 17 juli 2006, p.89

Een ‘lead supervisor’ voor banken

Het banktoezicht in Europa is gebaseerd op het principe van *home country control*. Dat betekent dat de toezichthouder in het thuisland verantwoordelijk is voor het solvabiliteitstoezicht op een financiële instelling, inclusief de buitenlandse bijkantoren. Dat geldt echter niet voor buitenlandse dochterbedrijven. Die vallen onder de supervisie van de toezichthouder in het gastland. Hoewel nieuwe Europese regels, zoals de CRD, de rol van de *home country*-toezichthouder wel versterken¹⁰, hebben internationaal opererende banken daarom nog steeds te maken met verschillende toezichthouders die elk hun eigen eisen stellen. Rabobank heeft daarom gepleit voor een ‘lead supervisor’, logischerwijs de toezichthouder uit het thuisland, die de leiding krijgt over het toezicht. De ‘lead supervisor’ overlegt met de toezichthouders in het gastland, maar is uiteindelijk wel degene die de knoop doorhakt. Bovendien fungeert de ‘lead supervisor’ als centraal aanspreekpunt voor de bank. Voor de toezichthouders zou dat betekenen dat zij de samenwerking op Europees niveau verder moeten versterken.

⁷ Zie bijvoorbeeld: *The economic impact of the Single Euro Payments Area*, Heiko Schmiedel, ECB Occasional Paper Series No. 71, augustus 2007 en *The European Payments Revolution*, Accenture European Survey 2006.

⁸ *SEPA mede-oorzaak Europese fusiestrijd*, Cees Onderwater (Rabobank Nederland, B&S), 12 april 2007, www.gtnews.com

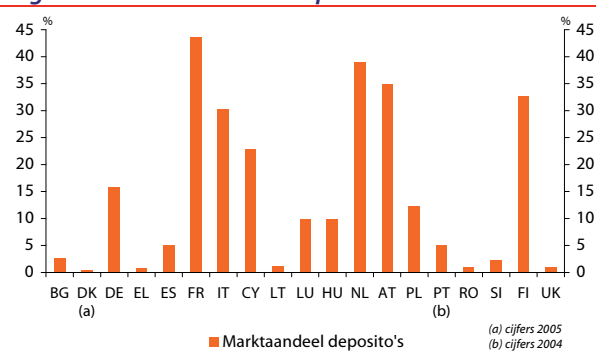
⁹ Op 10 juli 2007 maakte de Europese Commissie haar voorstel voor een nieuwe richtlijn voor verzekeraars bekend (‘Solvency II’). In 2012 moet het nieuwe systeem operationeel zijn. Bazel II en Solvency II zorgen voor significante vernieuwingen in het toezicht, bijvoorbeeld als het gaat om de verantwoordelijkheidsverdeling tussen toezichthouders op grensoverschrijdende groepen.

¹⁰ Zo krijgt de thuislandtoezichthouder volgens artikel 129 van de CRD de volledige eindverantwoordelijkheid over de goedkeuring van de interne risicomodellen van een bankengroep.

Coöperatieve banken in de EU

Europese coöperatieve banken weten te profiteren van de ontwikkeling van een interne markt voor financiële diensten in Europa zonder hun coöperatieve principes uit het oog te verliezen. Die principes zijn, naast winstgevendheid als randvoorwaarde, gebaseerd op samenwerking en betrokkenheid bij de klant en de maatschappij. De coöperatieve banken spelen een belangrijke rol in de Europese bankensector (figuur 4). Samen bedienen ze zo'n 140 miljoen klanten¹¹. Een recente studie¹² van het IMF concludeerde bovendien dat coöperatieve banken stabiel zijn dan commerciële banken. Volgens de onderzoekers hebben coöperatieve banken een kleinere kans dat zij op enig moment niet meer aan hun betalingsverplichtingen kunnen voldoen dankzij relatief stabiele resultaten. Daarmee leveren coöperatieve banken een positieve bijdrage aan de financiële stabiliteit in een land.

Figuur 4: Marktaandeel coöperatieve banken in EU

Bron: EACB, Key Statistics 2006 (www.eurocoopbanks.coop)

De consolidatietrend die de financiële sector de laatste jaren kenmerkte is ook waarneembaar onder Europese coöperatieve banken. Bij de Rabobank is die trend duidelijk zichtbaar: het aantal van 970 lokale Rabobanken in 1981 is medio dit jaar teruggebracht naar 183. Bovendien werden onder leiding van de centrale organisaties van aangesloten coöperatieve lokale banken de activiteiten uitgebreid of werden concurrerende commerciële banken overgenomen. Een aantal coöperatieve netwerken is zelfs uitgegroeid tot financiële conglomeraten die tot de grootste in Europa behoren (tabel 2).

¹¹ Zie voor meer informatie over de Europese coöperatieve banken de website van de Europese vereniging van coöperatieve banken (EACB): www.eurocoopbanks.coop.

¹² *Cooperative Banks and Financial Stability*, Heiko Hesse and Martin Čihák, januari 2007, IMF Working Paper WP/07/2

Tabel 2: Top 10 banken eurozone naar vermogen (2005)

Bank	Vermogen (€ mln)	Activa
Crédit Agricole	52.205	1.170.349
Banco Santander Central Hispano	42.556	809.107
BNP Paribas	39.745	1.258.079
UniCredito Italiano	39.275	787.000
Deutsche Bank	29.927	992.161
ABN AMRO	24.947	880.804
Société Generale	24.855	848.417
Rabobank Groep	24.257	506.234
ING Bank	20.736	834.035
Groupe Caisses d'Epargne	20.181	594.132

Bron: Cooperative Banks in Europe, Wim Fonteyne, juli 2007, IMF Working Paper WP07/159 (Noot: coöperatieve banken vetgedrukt)

Tot slot

Hoewel de integratie van de Europese financiële markten in een aantal sectoren een feit is, blijft de integratie van de markten voor financiële diensten aan de consument nog achter. In Europa wordt dan ook hard gewerkt aan de totstandkoming van een echte interne markt voor financiële diensten. Voor banken betekent dit veel nieuwe, ingrijpende veranderingen in de regelgeving. Dat is niet alleen een uitdaging voor de banken, maar ook voor de regelgevers. Zij moeten er in de komende jaren voor zorgen dat de Europese regels in alle 27 lidstaten van de EU op dezelfde manier worden toegepast. Eerlijke concurrentie vraagt immers om een gelijk speelveld in Europa. Bovendien zullen de Europese regeringsleiders moeten besluiten hoe het toezicht op de naleving van die regels in de EU efficiënter kan worden georganiseerd. Tegelijkertijd profiteert de sector van de voordelen van financiële integratie. Bijvoorbeeld door een groeiend aantal grensoverschrijdende fusies en overnames. In de komende jaren verwachten wij een verdere toename van grensoverschrijdende consolidatie in de Europese bankensector, met SEPA als een belangrijke aanjager. Coöperatieve banken hebben eveneens geprofiteerd van deze ontwikkelingen. Bovendien blijken zij een stabiele speler in de veranderende markt.

oktober 2007

Anke Struijs (030-2162458)
A.C.A. Struijs@rn.rabobank.nl